



صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

مصاحبه پژوهشی؛

کرونا و فرصت آموزش مجازی



فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: فریفته هدایتی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	□ چکیده
۲	□ مقدمه
۲	❖ به نظر شما مهمترین چالش برخورد نظام آموزشی ما با بحران کرونا چیست؟
۳	❖ غیر مترقبه بودن بحران کرونا چقدر نهاد آموزش را غافل گیر کرد؟
۳	❖ اولین حرکت برای مقابله با این غافل گیری در حوزه آموزش چه بوده است؟
۳	❖ گستردگی این بیماری چه چالش هایی را برای مجریان و طراحان آموزشی داشته است؟
۴	مهمترین چالش های نظام آموزشی در بحران کرونا
۴	❖ نوع درس ها و رشته ها چه تاثیری در ارائه آنها برای مخاطبان دارد؟
۵	❖ مزایای استفاده از آموزش مجازی چیست؟
۶	□ نکته آخر اینکه:



□ چکیده

- ✓ در ایران حدود ۱۳ میلیون دانش آموز و حدود ۳ و نیم میلیون دانشجو وجود دارد. اولویت سلامت جسمی و روانی و جلوگیری از آسیب دیدن این بخش بزرگ جامعه در نظر سیاست‌گذاران به تعطیلی آموزش حضوری و ترجیح آموزش مجازی در شرایط کنونی را الزام آور کرده است.
- ✓ آموزش مجازی در شرایط کنونی همچون سایر حوزه‌ها با چالش‌های متعددی همراه است.
- ✓ حدود ۳۰ درصد فراگیران همچنان امکان دسترسی دائم به فضای مجازی و یا استفاده از برنامه‌های آموزشی مجازی را ندارند.
- ✓ طیف متنوع دروس و رشته‌ها در مدارس و دانشگاه‌ها خود مشکل عمده‌ای در این مقطع است.
- ✓ بحران کرونا می‌تواند فرصتی برای شناسایی ضعف‌ها، کمبودها و نقص‌های زیرساختی در این زمینه و نمایان ساختن عدم توازن در توزیع زیرساخت‌های مورد نیاز در بخش اینترنت و شبکه‌های تلویزیونی به خصوص در مناطق مرزی و دور از دسترس و شناسایی این کمبودها و تلاش در جهت برطرف کردن آنها باشد و این به مثابه رشد و تعالی در این زمینه و جنبه مثبت شرایط به وجود آمده و خود نقطه آغازی برای تداوم در آینده است.

□ مقدمه

شیوع ویروس کرونا که از اوایل اسفند ۱۳۹۸ همه‌گیر شد، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه ایران را تحت‌الشعاع قرار داد، نظام آموزشی را نیز که طبق روال عادی در همه جای دنیا غالباً مبتنی بر آموزش حضوری به شکل مستمر است به چالش کشید. آنچه تا حدودی این چالش را برای نظام آموزش عالی کمرنگ می‌کند گستردگی رسانه‌های مجازی و رسانه ملی برای کمک به نظام آموزشی است. صدا و سیما، فضای مجازی، اپلیکیشن‌ها، کلاس‌های مجازی همه ابزارهایی هستند که می‌توانند یاریگر مدرسه و دانشگاه در این شرایط باشند. این که چقدر می‌توانیم از این ابزار استفاده کنیم و در این زمینه با چه چالش‌هایی مواجهیم مسئله‌ای است که در گفتگو با دکتر علی بلاغی کارشناس آموزش و عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان در پی پاسخ آن هستیم.

❖ به نظر شما مهمترین چالش برخورد نظام آموزشی ما با بحران کرونا چیست؟

عمده‌ترین مسائل در برخورد با این موضوع غیر مترقبه، ناشناخته بودن و گستردگی آن است که همه نهاد آموزش از پیش دبستانی تا دانشگاه را درگیر کرده است. تاثیر عمیق و گسترده روانی بر روی دانشجویان و دانش‌آموزان و همه فعالان عرصه آموزش، محدودیت زمان برای ترم یا سال تحصیلی، حجم و محتوای زمان بندی شده و اینکه عمده دروس برای فضای حقیقی و حضوری طراحی شده است و ارائه آن در فضای مجازی نیاز به تغییر محتوا یا تبدیل محتوا در فرمت

متناسب با فضای مجازی دارد، کم رنگ شدن فضای احساسی و عاطفی در فضای مجازی از موارد چالش برانگیز است. با همه این مشکلات فضای مجازی و صدا و سیما می‌توانند بستر خوبی برای جبران بخش عمده‌ای از مافات باشند.

❖ غیر مترقبه بودن بحران کرونا چقدر نهاد آموزش را غافل گیر کرد؟

بحران ویروس کرونا نه تنها آموزش، بلکه همه نهادهای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی ما و همه دنیا را غافل گیر کرده است. آنقدر که تا هفته‌ها خیلی‌ها آن را جدی نمی‌گرفتند. امور غیر مترقبه دیگر همچون سیل و زلزله و بلایای طبیعی ناگهانی، تاکنون به این گستردگی نبوده، بلکه منطقه‌ای و محدود بوده است. اگر در منطقه‌ای زلزله یا سیل می‌آمد از استان‌ها و مناطق دیگر یا حوزه‌های دیگر می‌شد کمک گرفت اما امروز همه جامعه درگیر شده است. نظام‌های آموزشی هم از دیگر نظامات بشری مستثنا نیستند. نظام آموزشی ما برای امور ناگهانی به شکل مقطعی برنامه‌ریزی و جایگزین دارد اما گستردگی و غافل‌گیری این ویروس بر همه امور از جمله آموزش اثر گذاشته است. می‌بینیم که در تمام کشورها نهاد آموزش با وقفه مواجه شده است. سایه سنگین این ویروس بر همه امور فردی تا جمعی افتاده است ناگهانی و غافل‌گیر کننده بوده است. البته از همان روزهای ابتدایی وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم هر دو پای کار آمدند تا با همکاری و همیاری صدا و سیما و فضای مجازی تا حدودی این غافل‌گیری را جبران کنند.

❖ اولین حرکت برای مقابله با این غافل‌گیری در حوزه آموزش چه بوده است؟

در ایران حدود ۱۳ میلیون نفر دانش آموز و حدود ۳ و نیم میلیون نفر دانشجو وجود دارد. صحت و سلامت جسمی و روانی و جلوگیری از آسیب دیدن این بخش بزرگ جامعه در نظر سیاست‌گذاران در اولویت بوده است و لذا با شعار «مدارس و دانشگاه‌ها تعطیل است، اما آموزش تعطیل نیست» جامعه به استقبال این بلای فراگیر رفت. از همان روزهای نخست جلوه‌هایی از تلاش برای اجرای برنامه‌های آموزشی در شرایط جدید در تمام سطوح در جامعه دیده می‌شد. از آموزش و نوشتن روی دیوارهای یخچال (به جای تخته وایت برد) توسط معلمان تا استفاده از ابزارهای دیگر، از wechat تا کلاس‌های مجازی و کلاس‌های تلویزیونی رونق پیدا کرد. گستردگی فضای مجازی و اینترنت این غافل‌گیری را کمرنگ کرده است. اما حدود ۳۰ درصد فراگیران همچنان امکان دسترسی دائم به فضای مجازی و یا استفاده از برنامه‌های آموزشی مجازی را ندارند و این هم از تبعات گستردگی همه این ویروس در شرایطی است که هنوز برخی زیرساخت‌های لازم برای آموزش مجازی در کشور فراهم نیست. در نظر بگیریم حتی برخی از دانش‌آموزان از تلفن همراه و فضای مجازی والدینشان استفاده می‌کنند. این درحالی است که والدین شاغل در طول روز در خانه حضور ندارند و همین موضوع دسترسی این دانش‌آموزان به آموزش‌های الکترونیکی ارائه شده در بستر فضای مجازی را محدود می‌کند. به علاوه در خانواده‌هایی که چند دانش آموز دارند استفاده از این امکانات محدود به صورت مشترک، مشکلات دیگری دارد.

❖ گستردگی این بیماری چه چالش‌هایی را برای مجریان و طراحان آموزشی داشته است؟

گستره همه این ویروس هم از جهت جغرافیایی که همه نقاط شهری و روستایی را به تعطیلی کشاند و هم از جهت افراد که همه گروه‌های سنی از پیش دبستانی تا سطوح عالی دانشگاهی را درگیر کرده است پس با این دو وجه گستره جغرافیایی و انسانی باید برای مخاطبان برنامه‌ریزی و اجرا شود. طبیعی است که برنامه‌های تلویزیونی و مجازی نتواند تمام حوزه جغرافیایی و انسانی را پوشش دهد و یا اگر پوشش دهد هم چقدر این ارتباط می‌تواند دوطرفه باشد. البته ابزارهایی که به کمک ما می‌آیند از نظر کارشناسان حدود ۷۰ درصد می‌تواند این خلا آموزش مدرسه‌ای را پوشش دهد. سازمان‌دهی کلاس‌های مجازی نیازمند این است که تمام افراد به رایانه دسترسی داشته باشند، این یک فرآیند پیچیده است که تمام ابزار آن را در اختیار نداریم و آموزگاران هم برای این شیوه آموزش لازم را ندیده‌اند. پوشش تلویزیونی و اینترنت و هم‌پوشانی

زمانی و برنامه‌های نیز تا حدودی کار را مشکل می‌کند. تازه اگر این پوشش کامل هم باشد، طیف متنوع دروس و رشته‌ها در مدارس و دانشگاه‌ها خود مشکل عمده‌ای در این مقطع است.

مهمترین چالش‌های نظام آموزشی در بحران کرونا

توان محدود نیروی انسانی متخصص در حوزه آموزش مجازی	گستره جغرافیایی و انسانی مخاطبان	محدودیت یا عدم دسترسی ۳۰ درصد جامعه هدف به اینترنت و فضای مجازی
طیف متنوع دروس و رشته‌ها در مدارس و دانشگاه‌ها	چالش ارزشیابی آموزشی	عدم تناسب آموزش مجازی با دروس عملی و آزمایشگاهی
چالش بازخوردگیری و آموزش تعاملی	چالش ارزشیابی آموزشی	کم توان ذهنی و جسمی چالش آموزش افراد ویژه و
عدم تناسب طراحی شکل و محتوا و حجم و زمان بندی از پیش طراحی شده دروس برای ارائه در فضای مجازی	مشکل عدم همزمانی در سرفصل‌های درسی دانش آموزان مناطق جغرافیایی مختلف	چالش فعالیت‌های پرورشی و فرهنگی
تاثیر عمیق گسترده روانی بر روی دانشجویان و دانش آموزان و فعالان عرصه آموزش	کم رنگ شدن فضای احساسی و عاطفی در فضای مجازی	

❖ تنوع درس‌ها و رشته‌ها چه تاثیری در ارائه آنها برای مخاطبان دارد؟

مشکل ارائه دروس به چند طیف بر می‌گردد:

- ۱- فلسفه وجودی بعضی دروس ارائه در کلاس درس فیزیکی و حضور چهره به چهره معلم و دانش آموز یا استاد و دانشجو است که ارائه در فضای مجازی اثرگذاری آن را کم می‌کند.
- ۲- ارائه دروس در بعضی از کلاس‌های مدارس ابتدایی و متوسطه مخاطب را قانع نمی‌کند و یاد نمی‌گیرد.
- ۳- ارائه دروس عملی، این دروس را باید در کارگاه یا آزمایشگاه و یا کلاس درس ارائه شود و در فضای مجازی نمی‌توان اثر ملموس حضوری را توقع داشت. فضای مجازی می‌تواند تا حدودی مخاطب را به کلاس درس نزدیک کند و افراد را از فضای درس و یادگیری دور نگه ندارد.

❖ مزایای استفاده از آموزش مجازی چیست؟

مزایای استفاده از آموزش مجازی

جذابیت
افزایش بهره وری
نامحدود بودن فضای آموزشی
نداشتن محدودیت زمان و مکان
هماهنگی بیشتر با ذائقه نسل جدید
اصلاح راحت تر مسیر یادگیری در شکل و محتوا
فراگیری گسترده مخاطب
عدم محدودیت تعداد مخاطبان و کاربران
برقراری ارتباط عمیق تر با فراگیران
حذف تردها و هزینه‌های شرکت در دوره‌های آموزشی حضوری
هماهنگی راحت تر فراگیران
کاهش هزینه‌ها
داشتن سرعت بیشتر

آموزش مجازی در حالت عادی مزایای بسیاری دارد و می‌تواند به عنوان آموزش مکمل اثربخش باشد. نظام آموزشی ما هنوز به این نوع آموزش نوین عادت نکرده است. شاید کرونا با همه گرفتاری و دردها جنبه مثبتی هم داشته باشد و به گفته قرآن کریم: بلاء حسنا^۱ باشد، و بتواند در تنگناهای ایجاد شده توانایی‌های نهفته در عرصه الکترونیک و مجازی را به بروز و ظهور برساند. آموزش در این حوزه فن آوری نوینی است که بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا از آن بهره می‌برند. مزیت‌های آن را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

- **جذابیت:** چون شیوه جدید و نو است اگر درست به کار گرفته شود می‌تواند برای مخاطب جذابیت داشته باشد و در این مسیر باید از شکل و محتوای مناسب و درخور و متناسب با سن و سال و حال و هوای مخاطب و نیازهای علمی و آموزشی او طراحی شود و در همین راستا از تصاویر صدا و محتوای مناسب بهره برد و حس کنجکاوی او را برانگیزد.
- **افزایش بهره‌وری:** با توجه به نامحدود بودن فضای الکترونیکی و متدها و شیوه‌های متنوع کاربران می‌توانند بهره‌مندی‌های متعددی از این شیوه آموزش ببرند.
- **نامحدود بودن فضای آموزشی**
- **کاهش هزینه‌ها:** در این شیوه آموزش هم وقت کمتری صرف می‌شود و هم از جهت مادی نیز هزینه کمتری برای نظام آموزشی دارد.

^۱ سوره انفال آیه ۱۷

- نداشتن محدودیت زمان و مکان: علاوه بر تدریس و تبادل اطلاعات ذخیره مطمئن و سیال در طول دوره تحصیلی خواهد بود و مخاطب در هر زمان می‌تواند به راحتی به آن مراجعه کند.
- فراگیری گسترده مخاطب
- عدم محدودیت تعداد مخاطبان و کاربران
- هماهنگی بیشتر با ذائقه نسل جدید
- برقراری ارتباط عمیق‌تر با فراگیران: با استفاده از تالارهای گفتگو، پیام‌های فوری و پست‌های الکترونیکی و ایجاد مجموعه‌های آنلاین می‌توان ارتباط عمیق‌تری با فراگیران برقرار کرد.
- حذف تردها و هزینه‌های شرکت در دوره‌های آموزشی حضوری
- هماهنگی راحت‌تر فراگیران: فراگیران راحت‌تر می‌توانند خود را با دوره‌های آموزشی الکترونیکی هماهنگ کنند.
- داشتن سرعت بیشتر: در آموزش مجازی سرعت بیشتر از آموزش به شیوه سنتی است.
- اصلاح راحت‌تر مسیر یادگیری در شکل و محتوا

□ نکته آخر اینکه:

برای استفاده بهینه از امکانات آموزش مجازی باید فرهنگ به کارگیری این شیوه ترویج شود و زیرساخت‌های سخت افزاری و نرم افزاری فراهم شود. نیروی انسانی توانمند و تولید محتوای ارزشمند از دیگر عوامل زیرساختی این نوع آموزش است. بحران کرونا می‌تواند فرصتی برای شناسایی ضعف‌ها، کمبودها و نقص‌های زیرساختی در این زمینه و نمایان ساختن عدم توازن در توزیع زیرساخت‌های مورد نیاز در بخش اینترنت و شبکه‌های تلویزیونی به خصوص در مناطق مرزی و دور از دسترس و شناسایی این کمبودها و تلاش در جهت برطرف کردن آنها باشد و این به مثابه رشد و تعالی در این زمینه و جنبه مثبت شرایط به وجود آمده و خود نقطه آغازی برای تداوم در آینده است.